

**SCHIMBĂRI ÎN CONȚINUTUL MUNCHII ȘI APROPIEREA DINTRE
CLASA MUNCITOARE ȘI INTELECTUALITATEA TEHNICĂ**

Oscar Hoffman

Actiunea conjugată a factorilor nemijlocit legați de procesul de omogenizare socială (care țin de legitățile reproducerei și transformării orin-
duirii socialiste) cu revoluția tehnico-științifică generează o serie de efecte
vizibile la nivelul întregii societăți. Modificările determinate și în capitalism
de R.T.S. în ceea ce privește conținutul muncii (sporirea ponderii solici-
tărilor facultăților psihice superioare în activitatea muncitorilor) pot apro-
pia pe muncitori de unele categorii ale intelectualității tehnico-economice,
fără a modifica natura structurii de clasă. Chiar dacă muncitorii vor depune
o activitate cu un conținut tot mai complex, chiar dacă vor avea loc
apropieri profesionale între muncitori și unele categorii ale intelectualității,
aceste schimbări rămân neesențiale, ele nu pot afecta cu nimic sciziu-
nea de clasă dintre cei ce dețin puterea economică și politică și cei lipsiți de
această putere, între cei ce exploatează și cei ce sunt exploatați, între cei
ce monopolizează funcțiile de decizie socială și cei care sunt doar execu-
tanți.

În socialism, în condițiile în care o serie de factori au declanșat
și promovează procesul treptat de apropiere dintre clasele și păturile
sociale, de dispariție a deosebirilor esențiale dintre ele, de lichidare a tuturor
inegalităților sociale, de restructurare a întregii societăți în perspectiva
instituiri unei noi structuri sociale bazate pe modelul comunist, revoluția
tehnico-științifică poate să se constituie într-un factor mediat al omoge-
nizării sociale, contribuind la stergerea treptată a deosebirilor sociale esen-
țiale dintre clasele și categoriile sociale.

Ceea ce își propune, în mod esențial, socialismul — a arătat tovarășul
Nicolae Ceaușescu în expunerea ținută la Plenara largită a C.C. al P.C.R.
din 1—2 iunie 1982 — se referă la realizarea unor noi principii socialiste
de proprietate, de muncă și repartiție „Societatea noastră socialistă a
realizat aceste principii socialiste de proprietate, de muncă și de repartiție.
Oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, sunt astăzi proprietarii
mijloacelor de producție, ai întregii avuții naționale, producătorii și bene-
ficiarii nemijlociți a tot ceea ce se produce în societate”¹.

Pe baza acestor noi principii de organizare ale întregii societăți se
desfășoară o restructurare a tuturor relațiilor sociale, o apropiere tot
mai profundă între categoriile sociale, în perspectiva dispariției lor totale
în comunism. Aceasta va crea condițiile soluționării contradicțiilor sociale
în cadrul activității conșiente a maselor, în interesul întregii societăți.

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Plenara largită a C.C. al P.C.R. din 1 iunie 1982,*
„Scîntea, 2 iunie 1982”.

O direcție importantă a procesului de omogenizare socială ce se desfășoară actualmente în țara noastră se referă și la ansamblul de efecte generate de creșterea rolului științei și tehnologiei ca factori majori ai întregii dezvoltări sociale.

În cercetarea concretă a acestor transformări am folosit un sistem conceptual operațional care s-a dovedit apt să permită „convertirea” bogatului material faptic într-o explicație teoretică. Cercetarea^{*} s-a desfășurat în 5 întreprinderi de profil diferite ca nivel de înzestrare tehnologică, pe baza cărora a fost realizat un eșantion de 1 500 muncitori, 350 maîstri și tehnicieni, 350 ingineri. Ca premisă teoretică, s-a plecat de la definirea conținutului muncii ca fiind acea caracteristică a forței de muncă ce se referă la ponderea aptitudinilor fizice și intelectuale solicitate de exercitarea directă a sarcinilor de muncă (deci de ansamblul rolurilor strict personale) ca și la nivelul calitativ al activizării acestor aptitudini. Așadar, conținutul muncii a fost studiat ca unitate a aspectelor sale cantitative și, în special, calitative.

Pe baza acestei definiții a fost creată o scală ordinală de apreciere a conținutului muncii sub aspectul ponderii celor două genuri de aptitudini și cîteva seturi de caracteristici corelate (privind solicitările muncii) pentru a surprinde, în special, aspectele de ordin calitativ. Corelarea aspectelor cantitative cu cele calitative a oferit o imagine mai complexă asupra transformărilor petrecute în conținutul muncii, întregită de informațiile culese prin folosirea unor metode variate de cercetare intensivă. Cercetarea a pus în lumină o serie de aspecte (vezi tabelul 1).

Pivitor la dependența dintre solicitările muncii și categoria socio-profesională, există o corelație destul de puternică între cele două variabile (tabelul 1). De fapt, dependența reală constă în legătura categoriei de încadrare cu nivelul de tehnicitate a muncii și, prin medierea acesteia,

Tabelul 1
Conținutul muncii pe grupe socioprofesionale pe întregul eșantion

Grupă socioprofesională	Total	Conținutul muncii: muncă solicitată					
		aproape doar efort fizic F	prepon- derent efort fizic F > M	efort fizic și mental egal F = M	prepon- derent efort mental F < M	aproape doar efort mental M	Non- răspuns
Muncitori de catego- ria I—II	100,0	10,1	9,0	69,7	9,0	1,6	0,6
Muncitori de catego- ria III—IV	100,0	4,7	6,0	73,6	13,6	1,9	0,2
Muncitori de catego- ria V—VII și specialiști	100,0	0,5	2,8	75,3	18,6	1,4	1,4
Maîstri și tehnici- eni	100,0	—	0,6	42,1	39,1	17,0	1,2
Ingineri și sub- îngineri	100,0	—	—	4,9	68,0	26,8	0,3

^{*} Cercetarea a fost efectuată de un colectiv alcătuit din H. Cazacu, S. Rașev, I. Gledanu și O. Hoffman.

cu conținutul muncii. Structura eșantionului (determinată de particularitățile muncii în întreprinderile investigate) evidențiază un procent relativ mare (și aproape asemănător) de muncitorii care depun o muncă manuală calificată în raport cu toate categoriile de incadrare (între 54% și 66%). Cu toate acestea, la categoriile de incadrare superioară (V-VII și speciaști), procentul celor ce lucrează cu mașini și instalații automate este mai mare, fapt care explică direct diferențiile în conținutul muncii în raport cu categoria de incadrare. Relația de dependență apare și mai clar evidențiată prin corelarea directă a conținutului muncii cu tehniciitatea acestora (tabelul 2).

Tabelul 2

Raportul dintre conținutul muncii și tehniciitatea muncii în subeșantionul de muncitori

Conținutul muncii	Nivelul de tehniciitate a muncii *						
	1	2	3	4	5	6	7
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
F	6,5	13,1	16,7	3,8	4,8	—	2,8
F > M	6,1	16,0	11,1	5,8	6,1	—	—
F = M	75,8	63,1	72,2	80,9	61,9	37,5	58,6
F < M	9,8	6,8	—	7,0	23,8	62,5	34,3
M	1,1	1,0	—	1,9	3,4	—	4,3
Număr pers.	0,7	—	—	0,6	—	—	—

* 1 = depun o muncă manuală calificată ; 2 = lucrează cu mașini semimecanizate ; 3 = lucrează la bandă rulantă ; 4 = lucrează la mașini ușoare ; 5 = lucrează cu mașini automate ; 6 = lucrează ca operator la tablouri de comandă.

Tabelul 2 indică faptul că în condițiile automatizării (coloanele 5-7) sporește substanțial ponderea solicitărilor mentale, astfel încit o mare parte dintr-muncitorii ce deservesc mașini și instalații automate au apreciat că activitatea lor se caracterizează prin ponderența acestui tip de efort. Dacă în fazele elementare ale automatizării se întâlnesc numeroase activități ce necesită o calificare foarte redusă (cu o pregătire profesională scăzută, obținută rapid pe baza experienței de muncă) atunci cind avem în vedere formele tot mai complexe și suple ale acesteia, muncă devine și ea foarte complexă, solicitând atitudini mentale superioare și, deci, cunoștințe bogate, de nivel superior și realizabile prin studiu (nu prin acumularea simplei experiențe).

La nivelul întreprinderilor studiate s-a asigurat o structură reprezentativă a eșantionului în raport cu nivelul de tehniciitate a muncii (tabelul 3).

Tabelul 3

Structura subeșantionului de muncitori în raport cu nivelul de tehniciitate a muncii

Total	Nivelul de tehniciitate a muncii							Nonrăspuns
	1	2	3	4	5	6	7	
100,0	58,3	13,7	1,2	10,5	9,8	0,5	4,7	1,3

15 %

Faptul că 15% din muncitorii cuprinși în eșantion lucrează la mașini și instalații automate permite unele concluzii cu un grad ridicat de intemeiere. În acest sens, datele cercetării noastre atestă faptul că pătrunderea tot mai ridicată a automatizării complexe în întreprinderile noastre reprezintă un factor de apropiere dintre clasele și categoriile sociale.

În condițiile în care 20% dintre muncitorii de categorie superioară au apreciat munca lor ca implicând preponderent aptitudini mentale, iar muncitorii care deservesc mașini și instalații automate au considerat în mult mai mare măsură că activitatea lor solicită aceste aptitudini, se poate afirma existența unui proces real de apropiere dintre clase sub aspectul conținutului muncii. Acest proces este generat nu numai de creșterea conținutului muncii muncitorilor, ca urmare a automatizării tot mai complexe, ci și de un alt factor deosebit de semnificativ (nestudiat încă sub toate implicațiile sale sociale) și anume participarea tot mai directă a inteligenției tehnice la procesul nemijlocit de producție, aportul său direct la producerea bunurilor materiale, la conducerea și supravegherea liniilor și aparaturii automate, în echipe complexe (muncitori, maștri, tehnicieni, ingineri). În întreprinderile cercetate (Automatica, Fabrica de calculatoare, Întreprinderea „Teron” — Iași etc.) au fost purtate discuții cu numeroși oameni pe această temă, ajungind la concluzia că echipele complexe de producție formate din muncitori, maștri, tehnicieni, ingineri, constituie nu numai o formă eficientă de producție, ci și un „mediu social” de tip nou, care apropie (nu spațial, ca indeplinire a sarcinilor profesionale) pe muncitor de inteligențual și invers, din punct de vedere al unor aspecte diferite (munca, mentalitate, disciplină, organizare etc.).

În mod evident, această analiză nu ne oferă decit aspectul cantitativ al procesului, răminind deosebiri foarte mari în ceea ce privește nivelul calitativ al aptitudinilor mentale solicitate la diferite categorii sociale. De aceea apare mult mai revelatoare analiza schimbărilor în conținutul muncii în legătură cu genurile de activitate solicitate muncitorilor în raport cu maștrii (sau tehnicienii) și inginerii (subinginerii).

Pentru analiza aspectelor calitative ale muncii, chestionarul a cuprins cîteva tipuri de întrebări. În primul rînd, s-a utilizat un set de 19 itemuri utilizate drept cerințe principale ale activității care, ulterior, au fost unite în cîteva grupe de bază. Subiectii au avut posibilitatea să dea trei răspunsuri în ordinea importanței cerințelor menționate (tabelul 4).

Din analiza cerinței principale a muncii rezultă o tendință foarte semnificativă: creșterea importanței cunoștințelor tehnice în raport cu conținutul muncii. La muncitori (ca și la maștri și ingineri) cu cit se depune o muncă ce solicită mai mult aptitudinile mentale, cu atît subiectii dau o evaluare mai mare cunoștințelor tehnice. Ceea ce apare specific la maștri (sau tehnicieni) și ingineri se referă la importanța mai mare acordată elementelor legate de organizarea muncii, fapt explicabil prin specificul muncii depuse. În ceea ce privește muncitorii, ponderea cumulată a celor ce apreciază importanța principală a cunoștințelor (1, 2, 3) crește de la 74,7 (la cei cu un efort aproape doar fizic) la 83—85%, pentru celealte trei grupe, ajungind la 92,3% în cazul celor ce depun o muncă ce solicita aproape numai aptitudinile mentale. Faptul că toți muncitorii acordă cea mai mare importanță folosirii cunoștințelor chiar dacă apreciază munca lor ca solicitând aproape total aptitudinile fizice, indică că

tehnicitatea este de pe acum la un nivel destul de ridicat, încit orice muncă fizică implică în foarte mare măsură folosirea unor cunoștințe. Diferența se referă la natura cunoștințelor (cei ce depun preponderent efort fizic, fac apel, în mică măsură, la cunoștințe tehnice în schimb au nevoie de cunoștințe legate de locul de muncă). Din discuțiile purtate cu muncitorii,

Tabelul 4

Cerința principală a activității depuse în raport cu conținutul muncii

Categorie socială	Conținutul muncii	Total	Cerința principală a muncii									Non răspuns
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Muncitori	F	100,0	25,2	6,8	42,7	—	10,7	1,0	9,7	2,9	1,0	—
	F > M	100,0	21,7	13,2	48,1	1,0	6,6	2,8	4,7	1,0	—	0,9
	F = M	100,0	23,1	22,4	40,1	1,7	3,1	1,3	6,1	1,0	0,5	0,7
	F < M	100,0	17,4	34,8	30,9	2,8	5,6	0,6	7,3	—	—	0,6
	M	100,0	15,4	34,6	42,3	—	—	—	7,7	—	—	—
Maștri și tehnicieni	F = M	100,0	20,5	34,3	32,1	0,7	1,5	3,7	4,3	0,7	0,7	1,5
	F < M	100,0	17,3	44,9	22,0	0,8	1,6	5,5	5,5	2,4	—	—
	M	100,0	11,8	49,0	25,4	5,9	—	3,9	2,0	2,0	—	—
Ingineri	F = M	100,0	33,3	26,7	20,0	—	—	13,3	6,7	—	—	—
	F < M	100,0	4,1	63,3	17,7	3,6	0,5	4,5	5,4	0,9	—	—
	M	100,0	6,9	49,4	20,7	2,3	—	10,3	9,1	1,3	—	—

1 = cunoștințe generale ; 2 = cunoștințe tehnice ; 3 = cunoștințe cerute de locul de muncă ; 4 = înțelegerea schemelor și orientarea spre soluții noi ; 5 = deprinderi manuale și efort fizic ; 6 = elemente legate de organizarea muncii ; 7 = aptitudini psihice ; 8 = relații de muncă ; 9 = efort fizic redus (menționăm că numărul intelectualilor „F = M" este foarte mic)

maștri și ingineri a rezultat că și cunoștințele legate de locul de muncă diferă foarte mult în raport cu munca depusă. Pentru muncitorul ce lucrează la tabloul de comandă sau instalații automate foarte complexe (așa cum este cazul la I.M.G.B.), locul de muncă solicită tot cunoștințe preponderent tehnice și științifice (elemente de programare, electronică, funcționarea calculatorului etc.). Mulți muncitori cu care s-a discutat subliniau schimbarea profilului de pregătire în direcția sporirii cunoștințelor privind comanda numerică, electronică, funcționarea calculatorului, logică, programare etc.

În ceea ce privește a doua cerință principală a activității depuse, ceea ce diferențiază pe muncitori, în primul rînd, se referă la importanța cunoștințelor, dar, de data aceasta a celor legate direct de locul de muncă (tabelul 5, coloana 3). Avînd în vedere că la prima evaluare nu au apărut deosebiri semnificative, diferențe care se remarcă acum denotă, în plus, sporirea rolului cunoașterii în raport cu gradul de complexitate a conținutului muncii. În continuare, se pot observa (ca și la prima alegere) deosebirile destul de mari în ceea ce privește rolul deprinderilor manuale și a efortului fizic (coloana 5). La a doua caracteristică principală, se detașează, pentru muncitorii ce depun aproape exclusiv efort mental, rolul mai mare (42,3%) pe care-l au aptitudinile psihice (atenția, în special)

în indeplinirea sarcinilor de producție. Acești muncitori oferă o apreciere a caracteristicilor muncii foarte apropiată de cea a maiștrilor și tehnicienilor. Deosebirile mai mari dintre muncitori, pe de o parte, și intelectualitatea tehnică se pot observa (coloana 6) mai ales în ceea ce privește

Tabelul 5

A doua cerință principală a activității depuse în raport cu conținutul muncii pe întregul eșantion

Categorie socială	Conținutul muncii	Total	A doua cerință principală a muncii									Non-răspuns
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Muncitori	F	100,0	—	8,7	10,7	4,8	24,3	3,8	30,1	7,8	4,8	4,8
	F > M	100,0	—	4,7	17,0	5,7	20,7	5,6	32,1	8,5	1,9	3,8
	F = M	100,0	—	4,7	21,5	8,1	20,0	5,8	28,7	6,2	1,7	3,3
	F < M	100,0	—	4,5	21,3	3,5	12,9	5,1	33,2	5,0	1,7	2,8
	M	100,0	—	—	23,1	7,7	15,4	3,8	42,2	—	7,7	—
Maîstri și tehnicieni	F = M	100,0	—	10,2	24,8	7,4	7,3	16,8	18,2	7,3	0,7	7,3
	F < M	100,0	—	11,0	18,9	15,8	3,1	18,1	24,4	7,1	—	1,6
	M	100,0	—	5,9	19,6	11,8	—	13,7	37,3	7,8	—	39
Ingineri	F = M	100,0	—	13,4	—	13,3	—	33,3	33,3	6,7	—	—
	F < M	100,0	—	3,6	22,6	16,3	1,4	16,7	29,4	8,2	0,9	0,9
	M	100,0	—	4,6	16,1	27,6	2,3	11,5	25,3	6,9	1,1	4,6

aprecierea importanței elementelor legate de organizarea muncii (avându-se în vedere sarcinile de coordonare a muncii) și a capacitatii de înțelegere a schemelor (coloana 4), fapt legat tot de cerințele conducerii tehnico-științifice a producției.

Privitor la cea de-a treia cerință a muncii (în ordinea selectării sale de către cei anchetați), aceasta nu mai apare atât de discriminatorie în raport cu conținutul muncii (tabelul 6). Totuși, în ceea ce privește importanța deprinderilor manuale și a efortului fizic (coloana 5) distincția în cadrul muncitorilor este puternică, mai ales la acei muncitori care depun preponderent activități ce solicită aptitudini mentale apropiindu-se de maîstri și tehnicieni.

În concluzie (la cele trei evaluări), se poate remarcă o evidentă tendință de apropiere a muncitorilor (solicitați preponderent sub aspectul aptitudinilor mentale) de maîstri (și tehnicieni) și, în multe privințe, chiar de ingineri. Este vorba, în primul rînd, de o apropiere din punct de vedere al laturii cantitative a conținutului muncii, deoarece nivelul pregătirii este deocamdată foarte diferențiat. Într-o analiză prospectivă, această tendință are însă o importanță deosebită, prefigurind una din căile principale ale omogenizării sociale.

Studiile intensive realizate de colectivul Centrului de cercetări socio-logice au scos în evidență și unele laturi calitative ale procesului de apropiere dintre clase. Folosirea calculatoarelor de proces, introducerea metodelor de conducere automată a procesului tehnologic, imprimă muncii

un caracter tot mai complex, schimbând radical structura activității productive (operăriile și ordinea lor) și impunând un nou tip de pregătire a muncitorului.

Automatizarea tot mai complexă și suplă elimină progresiv pe muncitor din unele faze ale producției, care impun depunerea unui efort fizic

Tabelul 6

A treia cerință principală a activității depuse în raport cu conținutul muncii pe întregul eșantion

Categorie socială	Conținutul muncii	Total	A treia cerință principală a muncii									Non-răspuns
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Muncitori	F	100,0	—	—	9,7	2,0	11,7	2,9	33,0	31,0	2,9	6,8
	F > M	100,0	—	—	2,8	8,5	18,9	7,5	25,5	25,5	4,7	6,6
	F = M	100,0	—	—	3,4	22,2	9,4	6,0	24,7	27,1	2,8	4,4
	F < M	100,0	—	—	3,9	33,5	3,9	10,0	24,0	18,5	2,3	3,9
	M	100,0	—	—	3,8	19,2	3,9	3,8	34,6	34,6	—	—
Maștri și tehnicieni	F = M	100,0	—	—	7,3	16,1	5,1	15,3	19,7	27,8	—	8,8
	F < M	100,0	—	—	7,1	25,9	0,8	25,4	13,4	23,6	2,4	1,4
	M	100,0	—	—	5,9	23,5	—	15,7	21,6	23,5	—	9,8
Ingineri	F = M	100,0	—	—	6,7	40,0	—	40,0	—	13,3	—	—
	F < M	100,0	—	—	0,9	35,3	0,4	29,9	12,2	17,6	0,4	3,2
	M	100,0	—	—	2,3	36,9	—	26,5	10,3	12,6	1,1	10,3

ridicat sau folosirea unor cunoștințe elementare. Se poate conchide că deplină certitudine că profilul viitorului muncitor va implica un nou tip de activitate și pregătire (profesională, socială și psihologică), R.T.S. acționind și în țara noastră tot mai puternic pe linia creării unui tip de producție caracterizat prin rolul esențial al cunoștințelor tehnico-științifice. Noua tehnologie (după unii „tehnologie intelectuală”, „tehnologie informațională” etc.) implică tot mai deplin transformarea științei în forță nemijlocită de producție, ceea ce impune (nu numai ca efect, ci — în concepția noastră — ca un mijloc esențial de acțiune) transformarea științei în element nemijlocit al formării profesionale a forței de muncă (latură esențială a forțelor de producție).

Schimbările calitative care au loc în conținutul muncii reprezintă un factor important de transformare a structurilor profesionale ale clasei muncitoare, de sporire a eficienței sociale a activității acesteia. Alături de alte caracteristici care se manifestă tot mai puternic, determinând profilul clasei muncitoare, creșterea ponderii solicitărilor facultăților psihice superioare în cadrul actului productiv generează întărirea funcției

muncitorimii noastre ca principal producător de bunuri materiale și, prin aceasta, contribuie la sporirea rolului ei conducețor în societatea socialistă. De punind o muncă tot mai complexă și calificată, îmbunătățindu-și permanent pregătirea profesională și generală, clasa muncitoare devine tot mai mult un centru social de polarizare a acțiunii creațoare a maselor, de întărire a coeziunii societății, a solidarității sociale a intregului popor. Creșterea rolului conducețor al clasei muncitoare și al partidului în etapa actuală constituie o legitate a procesului de înaintare a României spre societatea comunistă. În procesul perfecționării structurilor sale socio-profesionale, clasa muncitoare se dovedește tot mai capabilă a-și asuma noi roluri sociale și a le împlini la un nivel calitativ superior sporind astfel activismul său social și forța de mobilizare a tuturor celorlalte categorii sociale.